

PROZA

Iztok Osojnik *Zares navadna zgodba**

V sanjah bolnega človeka se širi dežela Illinois. Nekje levo, desno, gor in dol obstaja kraj, ki se mu reče Mendota. Žito tu raste dva metra visoko. Neskončno morje upognjenih klasov valovi v vetru, ki se pol leta spušča s Skalnih gora, pol leta pa pljuska z Michiganskega jezera. Ptica ga ne preleti in človek se lahko v njem izgubi huje kot na dnu oceana. Domačin, ki se v tem trenutku prebija med žitnimi stebli, nosi ime junaka te zgodbe. Gre za domačega fanta, ki se je pred kratkim vrnil iz Vietnama. Danes odhaja z doma, s sabo ima neodposlano pismo materi, zajčjo tačko in nekaj malega standardne opreme ostrostrelca ameriške vojske. Kljub divjemu opletanju žitnega oceana in šumenju naježenih klasov sta tišina in samota neznosni. Človek je v svojem obstoju sam. Dušo mu kolje strašna razpoka, lakota po užitku je ubijalska. Toda mori ne le mladega fanta, ampak grozi, da bo razmesarilo njegove najbližje. V človeku se slast bojuje z ljubeznijo, vonj krvi in veselje nad zadetkom z grozo, ki se razsipa s temeljne fantazme o srečnem družinskem življenju kot rep razsutih zvezdic. Dough Seller beži z domače farme, ker se boji, da bo ustrelil koga domačih. Zver v njem je zažejalo krvi, ostrostrelski vampir je sestrađan neznosnega občutka krivde, priganega do bolečine, zaradi katere je bilo tistih nekaj noči mesarjenja po ženskih mednožjih v Sajgonu najbližje tistemu, kar je opisovala obljava o zveličanju. Čista blaženost. Toda kar je bilo možno v delti reke Mekong, ni možno v neskončnih žitnih blodnjakih Illinoisa. Pobijanje zajcev, psov, mačk, ptičev in druge drobne živali ni bilo ovito v krvavo slast prepovedi. Ljudje,

* Menda ni treba posebej razlagati, da so vsi dogodki in vse osebe v tej zgodbi izmišljeni, z avtorjem vred. Resnično je samo tisto, kar se je zares zgodilo.

ki jih je srečeval v nakupovalnem središču ali v nedeljo pri maši, so bili drugačni, preblizu. Z obrazi kot zapečenimi hlebci kruha, glasni in dobrohotni. Preblizu za perverzen občutek krivde, saj bi obrat od pobijanja nedolžnih Vietnamcev k pobijanju sorodnikov zahteval nemogoče preoblikovanje nevrotičnih prehodov in stereotipov, ki so oblikovali tisti zadnji odtenek v ozadju njegove sprevržene logike, zaradi katerega je bil umor Vietnamke z otrokoma sicer pošastno boleč, a avtoriziran, ne pa preklet, kot bi bili posilstvo in do brezobličnosti razmesarjeno telo sestrične. Tega se je zavedal, a vedel je tudi, da pritiska peklenške pomaranče ni mogoče dolgo zadržati. Ko so v ameriški vojski urili vojake za Vietnam, seveda niso razmišljali o neslavnem koncu vojne, zaradi katerega se bodo morali nekega dne vsi ti stroji za ubijanje spet vrniti v normalno življenje. Po štirih letih nečloveških razmer, po več kot nekaj sto z ostrostrelsko puško umorjenih ljudeh, po brezštevilnih nočeh razuzdanosti, krvi, smrti, zločina, droge, bolezni, komarjev, strupenih živali, vietkongovcev, džungle in celotne paradigme vietnamske onkrajčloveške norosti med dvema smrtma je bilo utopično pričakovati, da bo Dough lahko še kdaj kmetoval ali celo prevzel farmo. Po mesecu neznosnih glavobolov se je odločil in izginil v visokem žitu kakor žival, ki jo pogoltne tema. A začnimo pripovedovati zgodbo nekega dolgolasca.

Bilo je pozimi 1975. leta. Ali kako leto prej. Eno izmed tistih obdobj visokega zračnega pritiska, zaradi katerega je v Provansi in tudi v Španiji tudi v prvih mesecih leta sončno in toplo. Sicer piha, a človek, ki že leta dolgo potuje naokoli samo s slabo spalno vrečo in spi po kletah, jarkih in grmovju, je doživel tudi kaj hujšega. Bil je star štiriindvajset let. Brez konca in kraja ga je grizla tesnoba, nebo nad njim je bilo kljub soncu temno in žalostno. In potem dežela idolov z odstreljenimi ušesi, trubadurjev na belih konjih, zamotanih zgodb o skrivnih heretičnih bratovščinah, napol porušenih trdnjav na skalnih čereh, ki so varovale boke neznanim kraljestvom. Papeži in antipapeži, kakšen džojnt z avtoštoparjem, s katerim sta skupaj

štopala uro ali dve, nemirna noč na prepovedanem seniku med razburjenim kokodakanjem kur. Aix en Provence, Avignon, Arles. Ne bregu velike in brezbrizne reke, ki se vali proti jugu. Z beležnico v roki in s svinčnikom, bedno oponašajoč nesrečnega slikarja, slikajoč migotanje zvezd, zroč v veliko odprto nebo, ne da bi vedel, kaj naj počne in kam naj gre. In potem Perpignan in ilegalna prekoračitev meje s Španijo v grmovju zgoraj nad morjem pri Portbouju. Ponoči s tovornim vlakom v Barcelono, tesnobno oprezanje za policaji in tista čudna noč na pokriti tržnici z deklinama in nekim pijancem, ki niso mogli verjeti, da so nabasali na nekoga, ki ima še manj kot oni, torej nič. Slabo vino, mečkanje, lizanje, drkanje in ponesrečen seks, za katerega še danes ne ve, ali ga je imel notri ali ne, in ali je bilo tisto notri na pravem mestu ali pa kje drugje. Vsekakor ga je peklo še dva dni, ud je imel ves otekel in zguljen. Še sam ne ve, kako se je znašel naslednji dan v predmestju, med visokimi stanovanjskimi bloki. Vsekakor izgubljen. A nihče ni znal ali pa ni hotel razumeti niti angleško niti francosko. Imel je občutek, da se tudi, če bi govoril špansko, zanj ne bi zmenil nihče. Po nekakšnem čudežu je dobil avtoštop med nekimi garažami. Do Madrida. Tipček, ki ga je pobral, je nakladal brez konca in kraja, on pa je spal z odprtimi očmi, pokrajina je bežala mimo, avto je mrmral. Čas se je razblinil v tesnobo, nevedenje, razcepljenost duše in praznino, ki je nekaj hotela, a ji ni uspelo niti to, da bi sploh lahko hotela. Vse skupaj je viselo v zraku, misli so se vrtinčile okoli tega praznega gnezda v njem, krpe nepovezanih misli, nekaj drobnih želja, neprestana lakota in potem osnovne potrebe, ko človeka pritisne na dnu trebuha in nima volje ali poguma, ker se v človeku nekaj zatakne, človek je globoko v svojem brezčasju, in preden se izkobaca iz luknje, traja, oziroma, še preden se končno odloči, da se bo pozabaval s to rečjo in rekel tipčku, naj neha brbljati in naj raje ustavi, ker se bo poscal, se po nekem skrivnem načrtu pokvari še cesta, tlak je ves razbit, avto poskakuje, njega pa tišči že do nezavesti. In ko so stvari dokončno videti izgubljene, se tipčku nekaj posveti, nepričakovano zavije s ceste, ustavi, in še preden kar koli

reče, že teče na gmajno in odtoči. Tudi ti ne oklevaš, pridružiš se mu, med vama se splete tiho tovarštvo. Zdaj sta pajdaša, skupaj sta scala in mogoče je to kaj živalskega, kaj pradavnega, družno sta zaznamovala območje, vesolju sta pokazala svojo moškost, postavila sta se za svojo stvar, izenačilo vaju je. In začuda, ko se spet peljeta, tipček več ne melje, molči, gleda predse, vozi, očitno tudi on tuhta, izgubil se je v sebi, potonil v vrtinec razcefranih misli, v praznino, čas se mu je obrnil v neznano.

Pozno popoldne sta pripeljala v Madrid. Večeri se že, hodiš po neskončnih ulicah, tista, ki vodi v mesto, je še posebno dolga. Srečaš dolgolasega študenta iz Amerike, vprašaš ga za smer, ali ve, kje bi lahko prespal, za kakšen park. Nekaj časa hodita skupaj, potem pa ponudi, da prespiš pri njem. Spominjaš se temne sobe, ozke, natlačene s čudnimi kosi pohištva, drugega nič. Naslednji dan si že v Pradu, dobro se spominjaš nečesa, kar te bo zaznamovalo za vse življenje. Polno ljudi je, posamič ali v skupinah si ogledujejo slike. Hodijo iz ene sobe v drugo, postajajo pred podobami, listajo po vodnikih. Ti si tam zaradi El Greca, zaradi njegovega Kristusovega vstajenja od mrtvih. Pred eno izmed slik naletiš na skupino ameriških turistov, ki jim jo razlaga neka lepa ženska. Ustaviš se, črnolaska te pritegne, prisluhneš. Govori o priliki o Adamovem padcu. Adam se skriva. Ker ga Bog ne najde, ga pokliče. Adam odgovori, da se skriva v grmovju. To Boga začudi in vpraša, zakaj. Adam odgovori, da ga je sram golote. In zdaj sledi tisto, kar me je pretreslo. Ja, kako pa veš, da si gol! se razjezi Bog, ker mu je jasno, da je Adam jedel z drevesa spoznanja. V tistem trenutku se je posvetilo tudi tebi. Nenadoma si se zavedel svoje temeljne razločenosti, da se ves čas opazuješ, pomerjaš, da sta v tebi dva: ta, ki razmišlja, in oni, ki razmišlja o sebi, ko razmišlja. Črnolasa ženska ti je bila vseč, pritegnila te je, priključil si se skupini, sledil si ji, opolzke misli so te ovile. Vendar si dobro vedel, da so samo sanje, da ne bo iz tega nič, zavil si proč in se znašel pred El Grecovim Kristusom. In če je bilo tisto prej intelektualno spoznanje, sledi zdaj še likovno. Presune te bela barva njegovega telesa, tisto dokončno pokazanje

svoje nagote, ta jasna deklaracija nedvomne prisotnosti, ki veje s podobe.

Še ves pod vtisom dopoldanskih doživetij v muzeju sediš nekaj ur pozneje v parku pred nekakšnim spomenikom herojem fašizma, zvit od spirale tesnobe, entuziazma, ciničnega dvoma in sentimentalne izgubljenosti v prepovedanem svetu. Zavedaš se, da lahko zaradi ilegalnega prestopa meje nastradaš kot črn. Ker je Španija fašistična, je ljudje iz tvoje dežele ne smejo obiskati brez dovoljenja. Rabijo vize, ki jih nisi imel in ki jih je bilo zelo težko dobiti. Veliko si si upal, a o tem sploh nisi razmišljal, če bi, bi se najbrž bal, tako pa ti je bilo vseeno. Voda je šumela, poleg klopi, na kateri si sedel, so se igrali otroci. Spominjaš se nekega črnca, ki je sedel nasproti in te opazoval. Kaj si počel v tistem parku? Nič. Čakal sem, da me bo kaj poklicalo, da se bo v meni kaj zganelo, načrt, želja, kar koli. Iskal sem kraj v parku, kjer bom lahko prespal, bilo je zgodaj popoldne, dosti časa sem še imel. Potem sem padel v nekakšen trans, razmišljal sem o Basku Loyoli. Vse sem zmešal, caudilla, republiko, sonce, fašizem, tesnobo, počutil sem se kot Lorca v pesmi o Cordobi, *lejano y solo*. Zamorec je vstal in oddrsal, sonce je zahajalo, sence so zamenjale prostore. Zapihalo je in me poškopilo z vodo z vodometa.

Na jug, na jug! Klic govedarjev se je mešal z mukanjem krav, v zraku je bilo polno prahu, žeja je postajala neznošna. Klici galebov nad mestom, vonj morja, vonj Afrike. V nakopičenih škatlah na policah za mano mora biti tudi snop lističev, ki sem jih takrat popisal z dolgo pesmijo v prozi. O vitezi z izdrtimi meči in vrtinčenju peska pod kopiti mavrskih konjev. Vonj nove celine. Na drugi strani morja. Bilo je strašno razburljivo, na silo sem hotel iz tega iztisniti kako usodno počutje. A bil sem mladič, ki še ni znal leteti. Stal sem ob ograji na palubi ladje, ki se je počasi odtisnila od pomola. Od Evrope, od »tiste« Evrope, zoprne, negostoljubne, težavne, tesnobe, prepovedane, tuje, izganjske. Čakala me je nova celina, črna kot oglje, peščena arabeska hašiša in žalostnih večerov, v katerih se

vonj dima meša z laježem psov. Osvežujoče pljuskanje morja in mrzel dih Atlantika, ki je puhtel z zahoda. Ko smo na drugi strani pristali, nas je objela rjava noč Afrike, obsijana s cvrčavimi pristaniškimi lučmi. Kar nekaj nas je bilo. Že na ladji smo se ogledovali, ocenjevali, kdo gre samo čez vodo in kdo še naprej, v neznan pesek. Za kak ducat. Več ali manj enakih, bolj ali manj dolgolasih, enako umazanih, izgubljenih, otovorjenih s svojimi bornimi *omnia nostra nobiscum portamus*. Ko smo stopili z ladje, smo bili že skupina. Eno. Plen ribičev, ki so prežali na nas v taksijih, pripravljeni, da nas opeharijo za tistih nekaj kilometrov vožnje do meje. Tangier, mister, so vpili. Com, com, chip prajs. To nas je dokončno združilo. Spogledali smo se in se zasmeli. Izkušnja naredi mojstra. Bili smo stari pocestni mački, za nami so bile mnoge dežele, spoznali smo veliko takih taksistov. Vsak izmed nas je nekje nekoč že vsaj enkrat naletel na mino in se pustil opehariti. Vedeli smo, da lokalni avtobus ne more biti daleč, drugače nas ti pirati ne bi prišli čakati pred ladjo. Ko jih res rabiš, se pustijo poiskati. Dajo ti videti, da drugače ne gre in da boš moral plačati. Tile pa so nas čakali na pomolu. In res, malo dalje je stala stara kripa, na kateri je pisalo Ceuta–Tangier. Ha, smo se hahljali, dobro smo jih. Premalu smo se veselili. Pred odhodom se je pojavil nekakšen konduktar in pobral denar za vožnjo do Tangierja. Plačali smo in se muzali, ne da bi vedeli, da se ne bomo peljali prav daleč, do Tangierja zagotovo ne. Odpeljali smo.

Še zdaj se mi zdi čudno, da se takrat nisem vznemirjal zaradi meje. Nisem pomislil, da bi lahko imel zaradi ilegalnega prihoda v Španijo težave. Ravno narobe. Prepričan sem bil, da me ne bodo zadrževali, še veseli bodo, da se me znebijo. Denarja pa tako ali tako nisem imel skoraj nič. Da bi me zaprli, se mi ni zdelo verjetno. Ker sem strahopetec, me take reči običajno živcirajo, takrat pa nič. Nikoli nisem bil kaj prida sproščen, ko sem prečkal meje. Sicer pa sem imel skoraj vedno težave. Navadno so me gnjavili zaradi denarja ali podobnih reči, a na koncu se je dobro izteklo. Večkrat se mi je celo zgodilo, da sem moral več dni prečakati na nikogaršnji zemlji med enim in drugim mejnim prehodom, preden so me spustili naprej.

Enkrat cel teden. Preživiljal sem se z beračenjem avtomobilov, ki so čakali v vrsti. Takoj ob cesti je bilo morje, tako da sem se lahko tudi kopal. Dovolili so mi, da sem uporabljal njihovo stranišče. Sprva mi tega niso pustili, ko pa sem odtočil pred vsemi, so godrnjaje privolili. Na koncu sem se s cariniki spoprijateljil, tako da smo se pristrčno poslovili. Celo štop so mi priskrbeli. Dobil pa sem tudi batine, ali vsaj kakšno dobro v rit. A kljub številnim prehodom mej sem bil še vedno živčen. Kot da sem zares česa kriv. Dobro so me zdresirali. Še zdaj mislim, da marsikatera reč zame ne velja. Sem vnaprejšen odpadnik, splošne človeške pravice mi ne pripadejo. Kakšni privilegiji neki! Še tisto osnovno se mi ne zdi opravičljivo. Ni čudno, da sem se v stikih z inštitucijami in oblastjo počutil tako bedno. Tokrat pa nič. Kot da nekaj v meni ve, kako bodo stvari tekle. Telo ve. Glava špekulira in spletkari, telo pa ve. Kot pri spolnosti. Telo ve tudi tiste reči, o katerih se glavi še sanja ne. No, čez približno četrto ure smo prišli na mejo. Na španski strani nas niso niti pogledali, samo zamahnili so, naj gremo naprej. Pač pa se je zataknilo v Maroku. Počakajte! Vsi z avtobusa in čakati! Sprevodnik je začel metati z avtobusa tudi našo prtljago. Ej, kaj je zdaj to? Nič, avtobus ne čakati. Avtobus iti. Kaj pa naše plačilo do Tangierja? Avtobus nič kriv, da vi čakati. In je odpeljal čez mejo. Ampak baraba je tam obrnil in takoj odpeljal nazaj v Ceuto. In pobral kup ljudi, ki so čakali nanj. Veselo jo je užgal po hribu navzdol. Še prej pa nam je potrobil in pomahal. No, dobrodošli v Afriki, tako sem jaz to razumel. In smo čakali. Zvalili smo se ob svojo prtljago in se šli flegmatike, ki jim je malo mar, če morajo čakati. Kadili smo in se začeli spoznavati. Poleg mene je sedel neki Amerikanec in grdo gledal. Izvlekel sem zavitek tobaka in mu ga ponudil. Najprej je odklonil, ko pa sem ga vprašal za ogenj in mi je z zippom prižgal cigareto, si je še sam zvil eno. Tako smo čakali, čas pa je tekel in postajali smo sitni. Kdaj pa kdaj je ta ali pa oni odkolovratil do okenca, kjer so neki tipčki v nekakšnih uniformah odmahnili z roko, naj počakamo, da policaja, ki mora pregledati potne liste, še ni, da pa bo prišel. Ne vem, kje je bil, a ko je prišel, je pokazal na uro – bila je nekaj minut čez polnoč

– in rekel, da je meja že zaprta. Jutri, je dodal in hotel zapreti okno. Ej, počakaj no, sem protestiral, tako ne gre.

Zakaj ne, je vprašal. Ja, ne gre pa pika, sem sitnaril. In ga razjezil. Daj pasport, je rekel. In sem mu ga dal. Najbrž ga je hotel zadržati do naslednjega jutra, da me malo prestraši. Oo, je rekel, Jugoslavija. Tito. Ja, ja, sem rekel, ko sem videl, kako mu je zasijal obraz. Tito, Maroko, gut frend. Ja, ami, ami. Odprl je pasport in udaril vanj žig. Vas-y toi, mi je pomignil in mi vrnil pasport. Et aussi mon ami, sem pokazal na Amerikanca. Avtomatično, zaradi nekakšne štoparske solidarnosti. In je udaril žig še v njegov potni list ter naju spustil v Maroko. Hitro sva jo ucvrla čez mejo in izginila v temo na drugi strani. Toliko sem se še obrnil, da sem videl, kako je vse druge odločno zavrnil, potem pa je cesta zavila okoli griča in znašla sva se v puščavi sredi milijarde zvezd.

Predstavljajte si zdaj velikansko zadnjico. Kup zemlje, ki se konča z ritno odprtino. Učeni bralec ne bo imel težav, da poveže podobo geografskega območja dogodkov, ki sledijo, s tem beketovskim nadomestkom. Rit, ki govori. Rit, ki narekuje zgodbo. Upoštevati je treba, da gre za opis resničnih dogodkov, to sicer nasprotuje pojmu literarne resničnosti – a drugače bo zgodba ostala brez pretresljivega konca. Naj mimogrede omenim, da je televizijski aparat v sosednji sobi očitno preglasen. Da sem to odpravil, so bili potrebni določeni ukrepi. V duhu ritma, ki določa tempo zgodbe, bi lahko trdil, da gre za zaroto globalnega kapitalizma, ki nas je ujel v klešče informacijske tehnologije. Nekaj, kar ustvari lažen občutek, da vemo vse o vsem, da smo na tekočem. V resnici pa smo postali sužnji ekrana, ki bleja neumnosti. In smo pri beketovski riti. Različna je toliko, da ne gre za glavo, ki gleda iz kupa zemlje in bleja o paralelnih nivojih zavesti (dajajoč jim skrivnosten pridih nesmrtnosti in nadnaravne moči, ki je dostopna neinstitucionalizirani misli – za tem po navadi stoji kaka revizija cerkvene ideologije), ampak za rit, ki izprdeva velike neumnosti, še posebno take, ki jim pravimo banalne (je to kakšen novodobni nadomestek za pogansko miselnost?). Rit reče in pika. Seveda pa se kmalu izkaže, da nobeno pro-

staštvo ni neobremenjeno. Rit izpareva tisto, kar životari med dvema smrtma. Iztrebek.

Človek, ki piše, se zaveda, do kod seže dojemljivost ljudi v okolju, v katerem se uveljavlja. Ve, da jih obvladuje določen imaginarij podob, bolj ali manj vezan na vidike domačega kraja. Tuji kraji in drugačni običaji so le površno prebrane besede, ki jih človek nezavedoma tolmači v primerjavi z domačimi podobami. Tako se zdi Mount Everest v duhu takega človeka kot Grintavec, Ohotsko morje pa kot zmrznjen bazar pri Preddvoru. Vse, kar seže čez, pa ne bo razumljeno kot novo in neznano, ampak kot moteče, nerazumno in slabo. Za pisca, ki svojo zgodbo podoživlja v tujem kraju (kjer se je zgodila), so njene podobe prepoznavne same po sebi. So očitni del zgodbe, ki jo pripoveduje. Napaka, ki jo pri tem dela, pa je, da pogosto preceni domišljijo domačega bralca. Seveda ni nujno, da vanjo privoli. Ne zaradi duha upornišтва, ampak zaradi potreb, ki jih ima pri pisanju zgodbe. Obstaja reklo, ki ponazarja pomen tega stavka. Pravimo, da človek skrbi samo za svojo rit. Naj to metaforo sebičnosti razvijem v trditev, da lahko človek serje samo s svojo ritjo. Zato jo je treba upoštevati, tudi če mu znanstvene resnice niso obrnile hrbta. Lastna rit je nekakšno zagotovilo, da je tu vsaj en človek. Najkrajša pot, ki se zdaj ponuja, je seveda paranoja. Človekova duša in njen zapleteni patološki ustroj, ki ga sintaksa vljudnosti ne odobrava. Toda človek pri svojih odločitvah ni vedno svoboden. Odvisen je od kraja in časa dogajanja, pa tudi od svojega želodeca. Nemetafizični človek, ki ga v zgodbi ne priganja skriven načrt, ampak bližina kraja, kamor se je nezavedoma namenil.

1. Nož. Osnovno orodje. Moški ga nosi za pasom v posebnem usnjenem tulcu. Imeti mora široko, dolgo in ostro rezilo. Uporablja se za kopanje lukenj v tla, kamor trdno postavi 2. vžigalnik na bencin (Zippo). S tem je plamen zavarovan pred vetrom, ni ga moč opaziti od daleč in zadostuje nekaj kamenčičev, da človek nad plamen postavi 3. vojaško menažko. Partizanski (pa tudi vietnamski) način kuhanja čaja. Nož je večnamensko orodje. Če ima pravilno obtežen

ročaj, lahko na krajše razdalje zelo učinkovito rabi za onemogočanje nasprotnika. Trden roč omogoča zanesljiv prijem pri zabadanju ali rezanju. Z nožem človek ošili palico, na katero nabode košček kajčega mesa. Primeren je tudi za odiranje živali, vrtanje lukenj v deščice, ali za čiščenje rib. Če ni drugega, se je moč z njim tudi za silo obriti ali si otrebiti zobe. Lahko je tudi predmet pogovora ali celo predmet, na katerega se prilepi usoda (spomnimo se neke Borgesove zgodbe o dvobojevalcih, ki sta se z istim nožem spopadla z nasprotnikoma v dveh različnih stoletjih. V obeh primerih je zmagal nož). Predmet pogovora je bil tudi tisto noč, ko sva zavila z meje in utočila v puščavo. Noč v puščavi je nekaj posebnega. Tema je popolna, presvetljena z milijardami zvezd. Nikoli nisem videl toliko zvezd kot v puščavah. Človek se zvali na hrbet in pozabi, da je živ. Človek, ki ne živi s puščavo, ne ve o njej skoraj nič, kar je po svoje dobro, ker drugače bi se mu zmešalo od strahu. Razgrne spalno vrečo – ne da bi bila kaj prida, stara je že, perje v njej se je že zdavnaj zlepilo v grčaste kepice, da ne rečemo nič o njenem vonju. Dough je imel imenitno vrečo. Ameriška vojska skrbi za svoje fante. Res da sem imel tudi jaz ameriško vojaško vrečo, ki sem jo nekoč v Dubrovniku ukradel nekemu Amerikancu – potem ko je neki tip iz Sarajeva meni ukradel mojo čisto novo. Res pa je, da tisti Amerikanec (niti kdo drug pred njim) ni ne vem kako pogrešal tega starinskega artefakta ameriške vojaške opreme, tako da tudi meni ni ostalo kaj hvaliti. Ponoči je v puščavi mraz kot vrag. Človek se zavleče v ničvredno vrečo in se pripravi na dolgo šklepetanje proti jutru. To se običajno začne s fazo navdiha. Človek se lačen obrne na hrbet, gleda diamantno nebo in premleva vtise o dogodkih preteklega dneva. Sentimentalno se poigrava z metaforo odhoda iz Evrope na novo celino. Črno kot eben, kot Kamerun. Vroče in zatohlo, si misli in se zdrzne od mraza, ki počasi prodira skozi zbledel najlon. Trdno si jo stisnem okoli vratu in se skrčim. Začne pihati, puščava zaživi. Zaživi pa tudi moja domišljija. Tipček poleg mene spi kot polh, dobro mu je, navajen je na še vse kaj hujšega, to je zanj pravi komfort. Zjutraj bo že na vse zgodaj delal počepe,

da si poživi krvni obtok in da ohrani kondicijo. Potem pa spet kakšen vojaški trik. Iz ročaja noža bo potegnil tablico instant kave z zajtrkom, mimogrede pa bo zabodel še kakšnega škorpijona, ki se ni pravočasno skrnil pod skalo. O, porkaduš, škorpijoni. Po hrbtu me je spreletela Appolinairova pesem Zone. Okoli mene je začelo divje škrebļjati in šumeti, blede sence, ki so jih metale zvezde v pesek, so začele migotati in se spreminjati v terarij strupenih mnogočlenarjev. Kmalu so se jim pridružile tudi številne vrste strupenih plazilcev, pajkov in muh. Divjih magrejskih podzemeljskih črvov, ki ti zlezajo v podplat, izpljunejo analgetik, da jih ne čutiš, in te počasi požrejo. Simpozij, nekaj za Sokrata. Nemirno sem se prekobalil na drugo stran. Nenadoma sem imel občutek, da se pod mano nekaj giblje. Ne, ne, sem si dopovedoval, to se mi samo zdi. Vendar je bil dozdevak zelo prepričļljiv, vedno bolj. Še dobro, da nisem zadet ali na tripu, ker bi bil že mrtev od strahu. Grešnik v meni, tisti potuhnjeni trgovec z dušnim blagrom, je začel v tem kaotičnem divjanju polsenc prepoznavati zaroto vesolja. Notranji boj z dozdevki, krivo vestjo, metafizičnimi neumnostmi in golim strahom pred neznano divjino se je začel. Završal je divji ples pretirane budnosti, spoznal sem, kaj pomeni biti gol v vesolju. V vesolju, ki mu ni nič mar, v vesolju, ki se pokaže v grozļljivem veličastju, v brezbriznem vesolju, enako naklonjenem vsem stvorom. Kaj pa jaz, potepuh s cest, poznavalec velikih mest, specialist za lakoto in za avtomate s cigaretami (kam jih je treba breniti, da izpljunejo zalogo)? V puščavi sem bil nebogļjen dojenček, slep in gluħ, z zamašenim nosom, z zakrnelo živalsko naravo in s potisnjenimi instinkti, ki jih je mlelo moje mlačno metafizično nerazumevanje sveta. Tiste zvezde nad mano nenadoma niso bile več tako veličastne, ampak strahovito mrzel in diamantno oster anatomski skalpel. Glodale so mi v dušo, moja budnost je bila arktično vročična, mraz v meni je bil vseobsežen. Na robu panike. Divje, mesarske, brezizhodne, obupne, gole. Kako zna biti noč biserno bela. Tema je bila vseobsežno presvetļjena z mrazom. Vendar je bil v meni še nekdo. Začudeno je opazoval to dogajanje, to vsesplošnost in brezmejnost razbeljene

praznine mraza. Kje pa sem, se je brezmiselno ovedel svoje odsotne prisotnosti, svoje z mrazom napolnjene praznine. Paničnega sebe. Na robu divjega brezna je zavládalo hamletovsko počutje: *to die, to sleep, to dream no more*. To se mi je zdela primerna reč za tisti trenutek. Toda obstajalo je še eno vedenje. Tisto o kafkovski brezspečnosti. O večnosti, ki traja, jasno prepoznavna v svojem trajanju, v svoji nepretrganosti. To sem že poznal. Nekoč sem že imel tako obdobje brez spanja. Trajalo je kak mesec dni. Mislim, da se norost niti slučajno ne more primerjati z breznom drhteče nespečnosti. Toda človek se nekako nauči, otrese se navajenosti časa, menjave dogodkov, zaradi katerih nekaj mine v preteklost. V nespečnosti ne mine nič. Človek vzame nase svojo nepretrgano trajnost in živi sredi večnosti. Konca ni in to je tisto, s čimer se je treba sprijazniti. Ko se človek osvobodi čakanja, je večino dela že opravil. Zdaj mora samo še preživeti. Kot žival. Kot grška *bora*, predsubjektni kaotični vrtinec realnega. Nekaj podobnega se dogaja tudi na bivakih v gorah, ko te v steni zajame dolgotrajno slabo vreme in veš, da boš umrl. Človek v miru čaka svojo smrt. Vzame jo nase. Pestuje jo v praznini misli in traja. Bela neskončnost budnosti, ki je ne prepredajo komentarji o stvareh, za katere je jasno, da drobna mnjenja o njih ne veljajo nič. Človek vzame vse tisto gomazenje senc, škrebļanje šumov in migotanje zvezd nase, zleze v dno neznosnega mraza, ki mu grize kosti in vztraja v goloti. Človek vzame nase svojo usodo. Ne pozna je, ne razume, je ne pričakuje, a je zanjo dovzet in se ji odpre. Noč se zlije na dno vesolja. Jutro je pojem, ki se utopi kot kapljica v oceanu brez dna. Človek je, kar se njega tiče, rešen.

Jutro prijah na belem konju spanja. Puščava je okovana v ivje. Telo je trdo kot led, na lasih in bradi poganja bel prah mraza. Dough, oblečen samo v majico, dela nedaleč proč počepe in se dobrovoljno reži. Mrzlo, ne. Ko vrag, zagodrnjaš in si vesel, da si se zbudil, da nisi zmrznil. Tak si kot iz stekla. Počasi se skobacaš v sedeč položaj in zlezeš iz vreče. Obuješ premrzle čevlje, poskušaš vstati, nič ne čutiš. Zebe te. Dough si obleče srajco in seže v nahrbtnik. Izvleče vrečko s kosmiči. Na vžigalniku greje mleko in

veselo kima. Ves spačen se odvlečeš stran in poskušaš odtočiti. Počasi razgibavaš ude, končno se pcedi v pesek curek premrzle scaline. Jak, jak, jak. Potem malo tečeš, počutiš se, kot da te je nekdo udaril s kosom ledu. Počasi te začne zebsti, kri ti leze v zmrznjene celice, lačen si. Dough ne more nehati čvekati o tistem, kar se je zgodilo včeraj na meji, tolče te po rami in ti govori, da si res pravi prijatelj. Nihče ne bi naredil kaj takega zanj. Kaj pa sem naredil zate, ga vprašaš in se čudiš. Ja, spravil si me čez mejo. Ja, kaj pa je to takega, saj to je čisto normalno. Ja, tam, od koder prihajam, to ni čisto tako, reče. No ja, kdor koli je z mano na cesti, je moj prijatelj. Dokler sva supaj, sva skupaj. To seveda ne pomeni, da bova vedno skupaj, gre samo za to, kako gledam na to reč zdaj. No, ravno to je tisto, prijatelj, reče. Kam pa sploh greš? Ne vem, v Tangier. Pa potem? Ja, potem pa še kam, bom videl. Nimam nobenega plana. Pa ti? Tudi ne (to seveda ni bilo res). No, potem greva skupaj. Okej, man. Iz nahrbtnika je potegnil skodelici in ju napolnil s kosmiči. Mleko sicer ni bilo vroče, bilo pa je toplo, in ko mi je skodelico s kosmiči v mleku potisnil v roke, mi je bilo, kot da je posijalo sonce. Mukoma sem žvečil sladko maso in počasi prihajal k sebi. Madona me je zeblo, ko psa. Skoraj sem zmrznil. Ja, sem videl, je rekel Dough. Tvoja vreča ni pol hudiča vredna. Bova poskušala najti kakšno boljšo v vojaškem skladišču v Tangierju. Ja, z veseljem. Še ena taka noč, pa sem Islandski zvon.

Tangier. Kartažansko mesto. In križarsko. Toliko sem že vedel, več pa ne. Spomnin se blatne plaže, na kateri sva barantala z nekim Arabcem za ne vem več katero drogo. No, barantal je Dough, jaz sem čepel v plitvini in opazoval mesto na bregu nasproti. Bele hiše s ploščatimi strehami, zavrtane v apnenec. Gol dan, svinčeno bel in mrzel. Veter je rahlo kodral morsko površino. Dough se je nekaj časa prepiral, se včasih sarkastično zasmeljal, na koncu pa sunil Arabca v rit. Dobesedno. Jebeš Burroughsa, je zarenčal. Imel je poseben način govora. Odsekan, s kratkimi stavki, ki so povedali bistveno. Sogovornu ni pustil, da bi mlel. Takoj ga je ustavil. Vedno

je dal jasno vedeti, kaj hoče. In zbuja je občutek nevarnega moža. To je bilo precej smešno, ker je bil razmeroma majhen. Sicer čokat in močan, to se je videlo. In ves skrivljen, kot jezdec. Ko se je vrnil, je molčal. Pomignil mi je, da greva, in odracal proti skali, kjer sva imela prtljago. Pograbil je nahrbtnik in si ga vrgel na ramo, kot da je iz papirja. Močan, ni kaj. Mrmral je nekaj o prekletih džankijih in pedrih. Odkolovratila sva do klopi in sedla. Sonce je metalo ostre sence. Nad mestom so skovikali galebi. Prekleta, hudičeva rit, je zavpil Dough. Vulkansko se je zasmejala. Hrib nad morjem je rahlo počepnil in se napel. Puf, je reklo, ko je izpuhnilo oblak in zavrtinčilo ptiče. Prekleta rit, je zamrmral Dough. Okoli vogala je primarširala gruča medicinskih sester v modrih haljah. Zarota, je dodal. Zarota medicinskih sester. Zarota medicinskih sester, je ponovila rit. Mesto je spreletela zona. Še vedno mi ni uspelo ogreti kosti. Zeblo me je v dno duše. Mrzel duh v mrzlem telesu. Dosegel naju je prdec oblaka iz riti nad mestom. Oblaki na nebu so se divje zvili v sunku azorskega anticiklona. Bogve kdo vse živi v tem mestu? Leglo špijonov, prebeglih zločincev, propadlih diplomatov na mescalu in nekaj ostarelih džankijev, ki hodijo ponoči naokoli s sončnimi očali. Takrat še nisem vedel, da bom pozneje v življenju srečal dva izmed njih. Trije okuženci z bacilom govornice, ki se med tipkami pisalnega stroja prebijajo v dušo in iščejo luči. Lakota hrastovih sodov. Človeka boli glava, svet okoli njega pa molči. Je tudi to kakšna oblika paranoje? Antiparanoja. Svetovna zarota se kaže v tem, da se nihče ne zmeni zate. Tudi rit, za katero se je nekaj časa zdelo, da gre za nekaj osebnega, da so njeni prdci usmerjeni k tebi in tvojemu glavobolu, je vsakih pet minut ritmično prdela avtomatično, kot pesniška rima. To je nedvomno potrdilo, da gre za naraven pojav, za shizoidno solfataro. Nisva bila zadeta, bila sva le nepoučena o naravnih znamenitostih kraja. Sicer pa bi se na tistem mrazu, lačen, kot sem bil, ne začudil, pa če bi se mimo primajala Hanibalova vojska. Se Hanibalova piše z malo ali z veliko začetnico? To so pomembne reči. Bralec, ki se na te reči spozna, nejevoljno odmahne z glavo. Fuj! Ma, kakšen fuj neki! Ne vem več, kako se je najina

prigoda v mestu belih hiš in belega praška, ki ga nisva dobila, končala. Sicer pa se nisva kaj posebno trudila. Osla za skodelico vročega čaja! Toda osla je treba imeti. Nekaj denarja sva imela. Ko sem čez mnogo let pisal zgodbo o Ibn Khaldunu, sem vanjo vpletel nekaj barvnih vtisov, ki jih je takrat mesto naredilo name. Mraz ima svoje prednosti, svoje svetlobne spomine. Morsko blato, še posebno, če človek čepi v njem bos, naredi nanj, ki je lačen, prepričljiv vtis. Steklена barva morja, drekastra barva blata in modra barva premrlih nog. Kakšna kombinacija! V katero slikarsko prakso bi sodila? Človek pozabi, zakaj se je lotil kake stvari. Zakaj slika? Za vsako sliko, ki je kaj vredna, stoji oseba. Lačna in žejna, presvetljena z ustvarjalnim žarom, s prezeblo žalostjo svetnika, ki se je sprijaznil z molkom Boga. Drugače ne gre. Tu je treba obrniti levinasovsko logiko na glavo. Svetnik, oni *drugi*, mora zdaj reči: tukaj sem. Naj svetnik v vsakem od nas zdaj reče: tukaj sem. Metoda dogodka. Gre za teleskopski sistem ogledal v ogledalih. V vsakem svetniku je modrec, ki reče: zdaj sem tukaj. In se dobronamerno smehlja. Ne pa tisto Pavlovo preganjanje po VII Egnatii. Je pa lahko dobro izhodišče za osebni nastop Pavla v smislu tega: tukaj sem. Rečem vam, to je odlično izhodišče za vrtanje po globinah duše. A predlagam, da čisto zaradi delovnih razlogov, malo pa tudi zaradi zdravja duše (in osebne poštenosti), opustimo sklicevanje na dogodek (vstajenje Kristusa), ki bi ga težko ponovili v duhu resnice osebnega izkustva in verodostojne izjave (tukaj sem).

Ko sem naslednjič pomislil, da sem tukaj, sva bila že v Casa-blanci. Ad-dar al-bayda. Vsi poznamo srce trgajoči filmski prizor, ko Jana Brlec odhaja na avion. Mislim, da je šlo za DC-3. No, ko sva prišla v Casablanca, so se razmere že spremenile. Postalo je tudi za spoznanje topleje. Predvsem pa stvari niso bile več črno-bele. Je dejstvo, da prihajava v mesta ponoči, literarna stalnica moje zgodbe? Človek razmišlja, misli polnijo stran za stranjo. Mesto te opijani, posrka vase in napolni z migotanjem luči in šumov. Neznani ljudje hitijo po tirnicah neznanega življenja neznano kam. Samota je največja ravno v mestu. Za nama je bila dolga in zoprna vožnja z

avtobusom. Stisnjena na ozkih sedežih, sva bolj čepela, kot sedela, in prekladala kolena iz enega neudobnega položaja v drugega. Poleg tega pa so še drseli. Prevlečeni so bili z zelenim skajem. Začuda jih ni še nihče razrezal z nožem. Gre za arhetip. Če je sedež prevlečen s skajem, bo razrezan. To, da najin ni bil – in bil je precej star, to se je videlo – je bilo nekaj posebnega, vredno premišljevanja. Ob obrobni, malenkostni stvari se človeku, ki misli, razodenejo univerzalne razsežnosti človeške duše. Duše, ki se odziva in zapleta. Med vožnjo so me prebadale oči mladih žensk, ki so žarele iz odprtih v pokrivalih. Žerjavica srca, temni pogledi, ki se boleče zajejo globoko v srce in izsesajo najbolj divje sanje. Obupne ljubezenske skrivnosti, zaradi katerih moški izgubi glavo in smrtno ranjen odtava v puščavo. Oči, ki se zapišejo v dušo kot brazgotina smrtne bolezni, ki si ji le za las ušel iz krempljev. Moški pusti vse in blodi po neznanem svetu. Morje ni več morje in gore niso več gore. Ni ne smrti ne življenja. Zvezde so gole pričevalke njegovega obupa, noč je skrinja hrepenče tožbe, blodnja je hiša njegovih solz. Ne posmehuj se beguncu iz ljubezni v daljnih deželah! V stvareh srca je nebogljjen, toda drugače je žilav in nepopustljiv borec, hiter kot kača in spreten kot puščavska miš. Naj te ne zavedeta zaraščen obraz in malomarna obleka! A nikar ne pretiravajte v nasprotni smeri. Je povsem navaden človek. Človek z bodalom arabskih oči v srcu. Zaljubljeno nezaljubljen človek. Ali kar dva, saj se je tudi Dough, preboden s tistimi pogledi, potuhnil globoko vase. Premišljajoč o kaki sestrični? Nisem vprašal. Ko sva se prebijala z avtobusa, sva se na kratko spogledala in se trpko nasmehnila. Pogled dveh moških, ki pogledata v skrito globino. Človek peče palačinke, svet pa nanje izbruha marmelado. Prava pravcata antična pojedina. Z mladimi dečki vred.

Treba je bilo spati. Požvečila sva že, zdaj pa bi dobro delo, če bi se še naspala. Bila sva v medini, v starem delu mesta. Po nekem čudežu so bili vsi hoteli polni. Stvari niso obetale, kakega parka z grmovjem pa tudi nisva našla. Bilo je precej pozno, ulica je medlela v svetlobi kerozinskih svetilk, prepredali so jo značilni vonji, bila

je skoraj prazna. Grevah kurbam, je rekel Dough. Mimogrede, kot nekdo, ki se spozna na te reči. Moram reči, da se jaz nisem prav nič. Kurbe, kriminal, štihanje z noži. Okradli naju bodo in naga vrgli na cesto. Tako sem si jaz predstavljal te reči. Ne skrbi, je uganil moje misli. S tem imam izkušnje. Plačala jim bova za eno noč, jih na hitro obdelala, potem pa vrgla iz sobe in se v miru naspala. Ja, če tako rečeš, sem skomignil z rameni. Zakaj pa ne, sem si mislil. Vsepovsod sem že spal, bom pa še pri kurbah v Casablanci. Sicer nisem videl nobene, a Dough jih je takoj izvohal. Vstopila sva in se vzpela po ozkem in strmem stopnišču. Na vrhu je brlela rdečkasta luč, pod katero sta čepeli namazani češplji. Combien, je ustrelil Dough. Bla, bla, bla, bla, in sva bila v sobi. Vsak s svojo rdečelaso arabsko pašteto masti na ksihtu. Soba je smrdela po kolonjski vodi in po nečem kislem, bila je nekakšen laboratorij za kozlanje. Hašiš, messieurs? Yes, zakaj ne. Dough, to se ne bo dobro končalo, sem rekel. Nakadili naju bosta, da bova obležala ko kamna. Ko se bova zbudila, ne bova vedela, ne kje sva, ne kako nama je ime, nič. Malo je pomislil. Prav imaš. No hašiš. Apres, potem, je dodal. Bil sem že pošteno utrujen in mi ni bilo do porivanja, ampak bitje pod kupom cunj in sloji kamelje masti se me je lotilo, drgnilo z namazanim obrazom ob mojega, našlo pot do studenca mojih potomcev in si ga vtaknilo s presenetljivo ljubkostjo v cvet svoje skrivnosti. Bil sem presenečen. Pod rokami sem pričakoval ohlapno in od vseh mornarjev sveta pregneteno mrhovino, naletel pa sem na čvrste boke, ki so izvabili iz mojega uda grčavo sočnost vlažnega jekla. Stokal sem od strasti, ženska pa je zajadrala kot magrebska jadrnica čez morje mojih vročih vzdihov po liniji najkrajšega odpora. Ni čakala na postanke v mondenih letoviščih Mediterana. Češpljo je obrnila navznoter in mi z enim samim sunkom z dna hrbtenice iztrgala drevo življenja. S koreninami vred. Eksplozija je bila mistična. Vpil sem kot zmešan. Resnično mi je odleglo. Zasopel sem se sesedel vznok in ženska je legla name. Čutil sem, kako mi razbija srce, in ves sem bil še pod vtisom tega, kar se je ravnokar zgodilo, ko sem zaslišal s sosednje postelje divje grgranje. Najprej sem mislil, da je tudi Doughu prišlo

in da si daje duška. A v hipu me je spreletelo, da to ni orgazem, ampak da nekdo nekoga davi, da gre za smrtni hropec. Prekletost sranje, sem zavpil in skočil pokonci, prepričan, da se ga je lotila kurba. Z nožem, ali s čim podobnim, me je spreletelo v grozi. Tudi moja ženska se je vznemirila, segla je k vratom in odvila slabo luč. Na sosednji postelji sva zagledala Dougha, ki je tiščal svojo kurbo za vrat in jo davil. Obraz je imel čisto spačen. Suval in zaganjal je vanjo svojo žrd, ona pa se mu je poskušala izviti iz rok, ki so jo stiskale kot klešče. Kljub polmraku je bilo videti, da je čisto na koncu. Hej, Dough, Dough, sem zavpil, in ga začel vleči. Za hudiča, ubil jo boš. Bil je slep in gluha za vse, roke je imel močne kot jeklo. Prišlo mu je. Ženska pod njim je izbuljila oči, bila je fuč, tako se mi je zdelo. On pa je rjovel in sikal, razklenil svoj objem, visoko dvignil glavo ter tlesknil nanjo kot truplo. Naga rit mu je trzala kot zadet zajec. Moja kamela je nekaj stokala in ihtela, planila vanj kot bik in ga prevrnila k steni. Razburjeno sva se sklonila k ubogi ženski in jo zaskrbnjeno otipavala. Srce ji je še bilo, tenko je cvilila in sopla, ko je poskušala spet normalno zadihati. Ha, ha, se je zasmel Dough, uhaha, juhej. Saj bo dobra, je rekel. Kurbe veliko prenesejo. Vem, kako daleč smem. Vietnamke so me naučile. Že dolgo nisem nobene zadavil. Ni boljše babe za fuk kot take, ki misli, da bo umrla. Takrat da vse od sebe. Krohotal se je kot satan. Da se mu je zataknilo. Ženski sta pobesneli. Napadli sta ga, kričali kot zmešani. A Dough se ni dal zмести. Neverjetno spretno se jima je izmuznil, skočil k vratom, jih odprl in z enim samim gibom vrgel obe kurbi po stopnicah. Potem je vrata mirno zaprl in zaklenil. Zdaj bova imela mir, je rekel. Sedel sem na postelji in se držal za glavo. Česa takega še nisem doživel. V kaj sem se zapletel, kam sem padel? V meni so se vrtinčile razburjene misli, iskale izhod. Ti glede teh reči nisi ravno izkušen, mi je rekel dobrohotno, a malce posmehljivo. Ne, nisem. To je bilo prvič. No, imaš srečo, da imaš dobrega učitelja. To pa to, sem rekel. Že sem mislil nadaljevati plaž moralističnih puhlic, ko je po stopnicah privihral hrup glasov. Nekdo je začel tolči po vratih in vpil. Umakni se v kot, mi je rekel Dough, da uredim s tem

zvodnikom. Na hitro je odprl vrata in nekoga tam zunaj brenil v jajca. Mojstrski udarec, zelo učinkovito izveden. Tisti tam zunaj se je zvil po tleh, potem pa dobil še udarec po tilniku. Bilo me je groza. To je seglo daleč prek mojih meja. Dough se je vrnil in segel po denarnici. Ne boj se, živ je. Par dni ga bo bolelo, a mu ni nič hudega. Na, tu imaš denar za svoji kurbi in za sobo, mu je skoraj prijazno rekel in mu vrgel dva bankovca. Do jutri zjutraj bova prespala, potem pa greva. Nato je spet zaprl in zaklenil. No, do jutra sva lahko mirna. S tal je pobral obleko, se oblekel, legel na posteljo in mirno zaspal. Kmalu je bilo slišati samo še njegovo enakomerno in zdravo dihanje. Zaradi vsega sem bil tako zamorjen in razburjen, da sem mislil, da še dolgo ne bom mogel zapreti oči. A bil sem tako zbit, da sem na toplem kmalu tudi sam zaspal kot zaklan.

Dough je imel prav. Naslednje jutro sva odšla brez težav. Nihče naju ni čakal s kolom ali pištolo. Mesto je bilo videti čisto drugačno. Veliko prijaznejše kot ponoči. Sijalo je sonce, na ulicah se je trlo ljudi. Med njimi so se počasi prebijali avtomobili, nosači z velikimi tovari so na ves glas vzklikali, naj se jim umaknejo, kolesarji z velikimi pladnji slaščic so zvonili s hreščečimi zvonci. Ko sva se najedla in spila čaj, sva se razšla. Mene je vleklo na pošto, njega pa drugam, ni mi hotel povedati, kam. Samo nasmejal se je in odšel. Dogovorila sva se, da se dobiva pred stojnico, ki sva jo videla iz čajnice. S polnim trebuhom, dobro prespan, segret in zadovoljen sem gledal na dogodke iz pretekle noči kot na sanje. Poslal sem nekaj pisem in zamenjal še nekaj drobiža, potem pa sem leno postopal po mestu in se prepustil njegovemu utripu. Ko se je bližala dogovorjena ura, sem se vrnil na trg. Čeprav sem bil zgođen, sem Dougha opazil že od daleč. Pred stojnico si je ogledoval šale in se pogovarjal s prodajalcem. Brezskrbno sem se mu približal od zadaj in ga hotel nagajivo presenetiti. Položil sem mu roko na ramo in ga hotel poklicati, ko se je svet zasukal na glavo. V trenutku, ko je začutil mojo roko, se je bliskovito izvil kot tiger, se obrnil, segel za pas, izvlekel in odprl nož ter sunkovito sunil proti meni. Vse se je zgodilo v sekundi. Obrat, sunek z nožem, moja zaprepadenost, oka-

menelost in srečanje najinih pogledov. Še nikoli prej v življenju se nisem spogledal s takimi očmi, pa sem imel veliko izkušenj s surovimi ljudmi. Odrasel sem v predmestju, obkrožen s pretepaškimi bandami, katerim sem bil stalen plen. Neštetokrat sem jim zbežal, toda včasih so me presenetili in se poigrali z mano kot mačka z mišjo. Le redko so me tudi pretepli. A njihovi brezobzirni, nasilni pogledi niso bili v primerjavi s pogledom, ki sem ga zdaj gledal, nič. To je bil pogled smrti, ki ubija. Jeklen, mrzel kot kača, jasen, tehnično učinkovit. Vse se mi je odvrtelo v upočasnjem času. Hkrati sem videl roko z nožem, ki se dviga proti mojemu želodcu, in jeklene zenice, v katerih se je lesketal gol mehanizem stroja, ki ubija. A čisto na dnu je nenadoma zadrhtela iskrica, nekaj človeškega, prepoznavnega se je začelo s strahotnim naporom počasi prebijati skozi zid jeklene učinkovitosti in postajalo Dough, kakršnega sem poznal kot prijatelja. Neskončno sekundo dolgo je v njem potekala titanska bitka med ubijalcem in človekom, potem pa je človek zmagal in na smrt besen zavpil: DA SE MI NIKOLI, NIKOLI VEČ, SI RAZUMEL, NIKOLI VEČ NE PRIBLIŽAŠ IZZA HRBTA, ČLOVEK BOŽJI!!! Še sanja se ti ne, kako blizu smrti si bil. Preklete, preklete, preklete!!! je vpil in se prijel za glavo. Bil je čisto izčrpan. Tista sekunda, ko sta se v njem spopadli obe strani njegovega bitja, ga je izsesala bolj kot bi ga večtedenski napor. Tudi jaz sem bil čisto prepoten. Prepaden sem stal med ljudmi, zdelo se mi je, da so vsi otrpnili in z grozo opazovali dogodek, tresel sem se kot šiba na vodi. Še nikoli se nisem zazrl v oči česa podobnega. Počasi so se mi začele stvari sestavljati. Nisem še vedel v kaj, ampak koščki so se zložili v nejasen mozaik. Pretekla je večnost, preden mi je končno uspelo izdaviati: Oprosti. Ma, hudiča, daj mi mir, je bevsknil in sedel na betonski rob poleg stojnice. Tako sva molčala nekaj minut. Ljudje so se pomirili, sumničavi pogledi so poniknili v množici, ki je spet stekla v normalen tok. Dough je vstal in me pogledal. Ej, stari, oprosti mi, mi je rekel. Nekega dne ti bom povedal, kaj se je zgodilo. So stvari, ki so močnejše od mene in ki jih ne morem nadzorovati. Zato sem konec koncev tukaj, zato sva se tudi srečala. Ampak ne zdaj,

še ne. In se je zasmel, kot da se ni zgodilo nič. Ho, stari, skoraj sem te zaklal. No, lepa reč. Daj, greva kaj pojest. Lačen sem kot volk. Dopoldne sem bil na postaji, preveril sem, kdaj odhajajo vlaki v Marakesh. Eden, ki se mi zdi pravšnji, odpelje ob osmih in pride v Marakesh jutraj. Tako nama ni treba iskati hotela, imava pa še ves popoldan, da oblezeva tudi luknje, v katerih sta se ljubila Ingrid Bergman in Humphrey Bogart. Nasproti postaje sem odkril tudi dobro restavracijo. Veš ti za kaj boljšega? Ne. No, potem pa pojdiva.

Naslednja postaja bo torej Marakesh. Počutil sem se, kot da sva Sancho Pansa in don Kihot. Dough je bil don Kihot s Pansovo praktično učinkovitostjo, jaz pa Sancho s Kihotovo izgubljenostjo v svetu. Nekdo, ki sicer živi, a zaradi neke čarovnije resničnega sveta sploh ne vidi. Živel sem v precej nedolžnem milnem mehurčku površne večnosti, in tega, čemur se reče življenje v prisotnosti smrti, ne le, da ga nisem poznal, ampak ga tudi niti slučajno nisem obvladal. Dough je bil moj dantejevski Vergil v biološki razkritosti veselja, nekakšen gorski vodnik v peklenskem kraljestvu smrti in mehanike žive krvi onkraj dobrega in zla. Veselo je poskakoval pred mano in me kot kamelo vlekel na filane paprike, čičeriko, malancane, kabab, kuhan krompir, kuskus, kar koli že. In čaj. Veliko čaja z meto. Uvod v moje dolgo potovanje čez Saharo.

Kak južnoameriški pisatelj bi vam zdaj naštel vse, kar sva jedla v tisti restavraciji, kakor so jo pretirano možato imenovali nekateri, ki so me pred kakšno uro skoraj zaklali. Palača prehrane je bila zares temačna luknja, v kateri je kraljevala sopara, pomešana z vonji dima, dreka in neznanih jedi. Bila je puščavski zahod sonca, ki se pogreza v Atlantik, obiskujoč na drugi strani neznano celino brezkončnih tropskih gozdov, rek barve kave z nevidnimi obrežji in krvavih izmečkov, v katerih gomazijo stonoge mladice glist. Skrivnostni jedilnik iz zelenega riževega narastka, drobno prepraženega oranžnega *olivina*, kolačkov modrikastega *amfibolita* z *granati*, solatnih volančkov *roses de sable*, *aplitovih* rezancev v *granitu*, priljubljenih *granatnih porfirjevih* medaljonov, *bolokristalnih* kislih svaljkov v

gabrovi omaki. Ali pa *kuskusa* iz *araniamone*, *veinticuatra* in *cuaime*, prelit s *purguo* in posut z *barines*, vetrovi, ki pihajo z zahoda in prinašajo značilen vonj moških, ki so si za obet privoščili *poloapique*, v kakšnem drugem kraju bolj znan pod imenom *pasulji*. In za konec te skrivnostne mešanice zemljine skorje in tropskega strupa še *guacharaca* (izg.: guača'raka), zaradi katere človeka zagrabijo v pest podočnjaki nespečnosti.

Spomnil sem se tudi starih, dostojanstvenih trgovcev in njihovih slabo razsvetljenih trgovinic, v katerih je dišalo po kitajskih rezankah, indijskem modrem barvilu, kolofoniji Malabra, po ikrah eksotičnih rib, koreninah puščavskih žab in črnem salamandrovem prahu, ki so ga pustile čarovnice iz Macbetha, kajti še preden jim je uspelo zvariti svoj napoj, jih je pregnal gozd, ki se je povzpел na hrib.

Spominjam se visokega, na kratko ostriženega Jurija z zlato uokvirjenimi naočniki, petokolonaša iz dežele na skrajnem severu Mediterana, ki je pripravljal s pomočjo sosednje države prevzem oblasti, pa so ga zaradi lastne nepazljivosti, ko se je oglasil v lokalnem časniku z nepomembno oceno nekega članka in ga je prizadeti avtor napadel kot narodnega izdajalca, vzeli na piko njegovi tekmeči v stranki. Sicer pa je to že druga zgodba, ki vabi drugam. Izkoriščam priložnost in že danes napovedujem opis magičnega večera, ki ga prepredajo vonj cvetočih češenj, vrišč ptičev v gostem zelenju za neko hišo ob italijanski meji in mračno škripanje desk, ponoči, ko se človek zbudi iz nemirnih sanj in se omotičen od mraza opoteče pred hišo, da odtoči. Dražljivo šumenje gozdov na obeh straneh meje, zvoki noči in šumi neznanih živali, ki se plazijo po poroznem dnu veselja, neskončna svežina in droben strah, prastar, strah živali, ki preži z našpičenimi ušesi in pozorno posluša, da je ne bi presenetil napad zveri. Hitro poskakujočega ihtiozavra, širokonose ujede s strupenimi kremplji ali ljudožerskega traktorista iz sosednje vasi, ki si je za večerjo poželed njegovo ženo, lepo nabreknjeno in mehko pod toplo odejo na podstrešju. Pol človeka ščije, druga polovica pa prisluškuje prastrahu v sebi. Nos-

nice se mu nezavedoma širijo in ožijo in lovijo odmeve sovražnosti v mraku. Škrilasti odblesk črička, ki se prebija čez šop trave, neslišen kovinski zdrs modrasa, ki pripravlja past nedolžni taščici, sunkovito obračanje strani ob koruzi pozabljene knjige, ki jo prebira gozdni veter. Sanjarije napetega trebuha, potovanje enotrebušne kamele, ki se po preduhu med obema nosnicama odziblje na valovih plime prebavnih vetrov. Orkan riganja, ki se je nenapovedano razdivjal pred katedralo Svetega Srca, dolg pasatski prdec na boulevardu Hanasli, zaspano brezvetrje na trgu Muhammada Petega. Neskončno stopničasto šumenje oceana, ki ob spremljavi galebjege pivkanja kotali penasto glavo na sever kot oblance. Stekljeni trizob vetra, pršca in vlažnega peska, ki mu pobegneš v ozke ulice med bele zidove vase zaprtih hiš. Koliko ljubezni, koliko razgretih potnih teles, ki se pozibavajo na svileni preprogi na oltarju v spalnicah z zagrnjenimi okni. Koliko vlažnih ženskih mednožij in koliko modrikasto ožganih udov, ki iščejo pot do novega življenja, do razcvetenega vriska na koncu utripajočega predora, koliko globokih, svetlečih oči, ki se odpirajo in zapirajo v ritmu lave. Koliko kač, ki se ovijajo okoli ledij ljubimcev, da jim razgrete od njihove strasti vbризgajo strup v trenutku vdaje. Četudi je neznana ženska z avtobusa daleč, začuti, kako se ji globoko v mednožju nenadoma zgane ud in se polasti njenega prekrvavljenege škrlata. Nemočna obsedi pod navalom nevidnega ljubimca, solze ji tečejo v notranjost temne skrinje in užitek jo razje, da odpre vsa okna, da se odzove. Čuti ga, kako prihaja in odhaja, obkroža ga z vseh strani in na vsak sunek odgovori s plohami vetra, peska in vlažne soli. Liže ga, pritiska si ga na prsi, mu z mednožjem pritiska na trebuh, čez puščavo v njej pa škropota žalostinka ljubezni, težka od hrepenenja in bele strasti.

Le malo naprej se ulica zlomi pod nepričakovanim kotom, nato se dvigne in zdrsne čez stopnice ter iz starodavnosti nenadoma pljuskne v vele mestni vrvež. Spet sva v medini, na tržnici so si našli prostor mojstri s plešočimi kačami. Nabrekle pahljače se pozibavajo v neskončnem kroženju piščali, slepe od hrupa množice, ki se je zbrala okoli njih in jih strahoma opazuje. Kdaj kakšna od kač

nenadoma oživi in švigne po tlaku proti krogu ljudi, a jo mojster piskač vedno ujame za rep in z enim samim gibom zavrti nazaj v košaro. Kako hitre so, kako kako dolge, kako nevarne! Človeka zazebe pri srcu, da otrpne, pojavijo se neznane misli in človek je daleč in prepoten. Dough se smeji, ko jih gleda. Že kot otroci smo lovili klopotače. V Vietnamu pa ... zresni se, ne nadaljuje, posmehne si v brado, pusti, da nedokončani stavek obvisi v zraku in začne učinkovati kot strup. V Vietnamu pa ... Kače mi ne grejo iz glave. Njihova živa slika se zaje v stene moje misli. Kako dolge so, kako hitre! Nenadni pobeg kače, ki je še malo prej slepa sanjala v osmicah piščali. Kako hitra je! Kako puščavsko hitra! Deset dni pozneje sem pretekel pet kilometrov in občepel na skali sredi vode, ko sem naletel na eno izmed njih. Z vrha Atlasa sem sestopal čez vzhodno ostenje po ozki, z bleščečim soncem zaliti grapi. A to je bilo potem. Potem? Čepel sem na skali in se tresel kot šibica na vodi. Zgodilo se je nekaj odločilnega, nekaj, kar je prevagalo. Vse je bilo odprto in ranjeno, ni bilo točke na zemlji, kamor bi se lahko zatekel. Segel sem v žep in izvlekel švicarski nož. Odprl škarjice in si začel zelo počasi striči do srede hrbta dolge lase. Leta dolgo se jih nisem dotaknil, bili so žice, spletene v trde kite. Rezal sem jih pramen za pramenom. Padali so z glave, se strkljali po skali in zdrsnili v vodo. Dolgo sem čepel na tisti skali in strigel, dokler mi ni padel z glave še zadnji koder. Reka jih je odnesla neznano kam. Ločili smo se. Bil je tesnoben in nenavaden občutek svobode. Tesnoben, ker so lasje nepreklicno odplavali v neznano. Moja gola glava je lovila nase zadnje žarke sonca, veter se je drgnil ob ščetinaste lise na njej, prijeten, svež mraz se mi je zagrizel v lobanjo. Gledal sem z oblo odprtih možganov. Nebo se mi je paslo po razgaljenih mislih, veselje se je zajedlo v njihove temne razpoke in splahnilo iz njih še zadnje ostanke individualnosti. Noč, ki sem jo prespal na pesku na bregu reke, je bila mokro migotanje zvezd. Pozabil sem na strah, jokali sem. Nekaj neznanega onstran mene je počilo, nekaj se je neznano kje zgodilo neznano komu. A nekako sem bil s tem usodno povezan. Nerazumljiva spremenjenost onega drugega je spremenila tudi mene.

Ko sva se zvečer vrnila na postajo, se je ura bližala osmi. Kupila sva karte in stopila na peron. Vlak je sopel in čakal. Značilen kolonialni vlak. Leseni vagoni z luknjastimi okni, na katerih ni bilo ne šip ne rešetk. Ko sva vstopila, sem videl, da je še huje kot, recimo, v Indiji. Nobene luči, preproste klopi s policami za prtljago nad glavo in razmeroma malo ljudi, tako da ni bilo težko najti prostih sedežev. Zbasala sva svojo kramo pod klop in sedla. Držala sva se proč od oken, saj sva vedela, da bo med vožnjo pihalo. Že brez tega bo mraz. Bila je polna luna. Močna mesečina se je premešala z rumeno lučjo postajne razsvetljave in ustvarjala čudno tesnoben občutek. Le napol vidni obrazi ljudi, ki so se razmeščali po vagonu, čudne spake senc, ki jih je ustvarjala premešana svetloba. Nihče ni bil tiho, a vendar se je zdelo, da je vse zavito v kopreno neprodorne tišine, iz katere občasno poblisnejo posamezni glasovi. No, ja. Še en vlak več na tem svetu. Naslonil sem se nazaj in stegnil noge, Dough, ki mi je sedel nasproti, je naredil isto. Namenoma sva sedla eden nasproti drugemu. Prvič, zaradi prostora. Tako sva imela na razpolago tudi vmesni prostor. Bolj prijetno se dremlje, če lahko človek stegne noge. Drugič, tako sva lahko pazila eden na drugega in na najino kramo ter videla, kaj se nama dogaja za hrbtom. In tretjič, imela sva prehod do stranišča. Tudi to je bilo zelo pomembno. Bližal se je odhod vlaka, prišlo je še več ljudi, začela se je gneča. A bila sva dobro zasidrana. Vlak se je premaknil. Čakala naju je dolga in hladna noč, a nekako sva se vdala v usodo. Človek otrpne, hibernira. Pomembno je, da je neskončno potrpežljiv, ker, čeprav se zdi, da vožnje ne bo nikoli konec, čas vseeno nekam leze in na koncu le mine. Človek je trd, ampak živ. Zgane se, odpre oči, vrne se v normalno stanje. Pregiba odmrle ude, zakrčen hrbet, zatrdel vrat. Klavrna tolažba, vem. Vedno je tako. Človek, ki se spusti v kaj takega, ve, da bo naporno, mučno in brezkončno. Skomigne z rameni, pripravi se na mučenje. Ve, da bo mučenje, in ve, da to, da ve, nič ne spremeni. Še vedno bo mučenje. In potem tudi je. Vlak je speljal, v okenskem okviru so zaplesale luči mesta. Najprej električne, potem tiste na kerozin in na kraju še tiste, ki se hra-

nijo z ognji. In potem vedno hitrejšje udarjanje in cviljenje koles, stresanje na kretnicah, nenaden šum vlaka, ki je pripeljal po vzporednem tiru. Dum, dum, dum, trarara, trarara in potem spet tu-dum, tu-dum, tu-dum. In potem samo še stresanje in tu-dum, tu-dum, tu-dum. Blues potovanja v noč brez konca. Tu-dum, tu-dum, tu-dum. Blues poti, blues življenja. Prazno-polni blues dogodkov, ki jih črno-belo menjavanje dnevor in noči spreminja v film življenja. Nobenega tam, samo udarjanje koles ob tire, vse druge zgodbe so pozabljene, iznikle v izpuhtelo preteklost. Tu-dum, tu-dum, tu-dum. Deloma v spanju, deloma v medlem sanjarjenju, v naraščajočem objemu mraza, ki se plazi v telo. Odprem oči, srečam se s pogledom iz teme, ki mu ne vidim obraza. Skozi okno pljuska platinasto bela mesečina, ostra kot nož. Zunaj brzi razrezana pokrajina, obrisi se nenadoma pojavijo in prav tako nenadoma tudi izginejo. Obraz človeka, ki pri oknu spi zavrt v volneni burnus. Veter se igra z gubami njegovega turbana, njegova na široko odprta usta me na nekaj spominjajo, a se ne morem spomniti, na kaj. Na neki film, na podobo iz neke knjige? Ne vem. Zaprem oči, spim na krilih vetra, sanjam, da ležim na ledeni plošči. Zbudi me cviljenje zavor. Prihajamo na postajo. Vlak še enkrat poskoči in se ustavi. Vrže me naprej, potem spet nazaj. Zravnam hrbet, razgibam ramena, napnem noge. Oživljam krvni obtok. Ne mislim na neudobje, zdaj sem globoko v njem, sem neudobje samo. Dough se zbudi, si pomane oči, vpraša, kje sva. Pojma nimam. Ne vem, kje se vozimo, vem le, da bova jutraj v Marakeshu. Daleč je še do tja. Dolga vožnja proti jutru. Ura mora biti nekaj okoli polnoči. Nimam ure, pa mi je tudi vseeno. Dobro vem, kako je z uro. Naredi te živčnega, napolni te s praznim pričakovanjem, zapelje te v občutje hitrega minevanja. Misliš, da so minile že tri ure, in veš, da ti bo pogled na uro razkril, da je mimo le pol. Potem pa zares pogledaš in z grozo vidiš, da je preteklo le pet minut. To so občutki, ki jih pozna vsak, ki je bivakiral v slabih razmerah. Sicer te tudi hašiš nauči tega. Čas se postavi navpik, in namesto da bi odtekal, stoji na mestu in se vozi gor in dol kot kumarica v liftu. V takem primeru je najbolje, da se

posloviš od običajnega časa in se tudi sam voziš z liftom gor in dol do negibnosti. To je edini način, kako prebresti reko večnosti. Sam postati reka in si pustiti teči. Drugače se človeku zmeša. Pokoplje ga njrgova lastna paranoja. Pa če gre za bivake v stenah ali za zadetost v prvičnih situacijah. Ali, če že hočeš, za pisanje zgodb.

Speljali smo. Spet nas je cuknilo in premetavalo, da smo opletali kot pomrzli otepi slame. In spet tu-dum, tu-dum, tu-dum. Kje sem že bil? Kaj sem sanjal? Bilo je nekaj prijetnega, živega. Misel tipa skozi mraz in temo in išče priključek na zaverovanost, potopljenost v misel, ki ji je vseeno, kaj misli, samo da misli, samo da se potaplja vase, da se drži same sebe, da diha. Med sanjami in mislijo obstaja podobnost. Obe zaživita, obe zajadrata v dolgih lokih umirjenega lebdenja, obe sta nekakšni obliki zbranosti. Ptici, osredotočeni na gibanje zraka, na plasti vetra, do pozabe v nenadnih obratih, med tankimi rezinami in odtenki vrtincev. Ne mislita nase, na močna krila, na pretanjene premike prstov in peres. Obe se nenadoma strgata, prekineta, zlomita do presenečenja in pozabita. Razletita na črepinje in zbujeni na tistem drobnem pasu med budnostjo in snom panično iščeta oporo. Kje sem, kaj se dogaja? Aha, tema, ljudje, aha, ljudje. Tu-dum, tu-dum, tu-dum. Aha, vlak. Dough se je zganil, stegnil noge, zazehal in vstal. Začudeno ga gledaš. Grem na stranišče, reče, kot da bi slišal tvoje molčeče vprašanje. In potem doda: pazi na prostor. Okej, rečem in že hočem zadremati, ko mi do možganov prileze pravi pomen njegovih besed. Aja, seveda, dodam, čeprav ga ni več. Seveda, prostor. Dragocena reč. Po premrlih možganih se mi počasi kotalijo misli. Zapira mi oči. Ne, ne smem, gre za važno stvar. Zaprem oči in nenadoma začutim, da se nekaj dogaja. Odprem oči in vidim, da hoče nekdo sesti na Doughov sedež. Ocupé, rečem, da bi ga ustavil. Hej, rečem, ko vidim, da se ne zmeni za moje besede. Dvigne nogo, da stopi čez mene, pa jo dvignem še jaz in mu v zraku ustavim korak. Nekaj zamrmra, a ga čisto nič ne razumem. Spet poskuša stopiti čez mene, tokrat bolj nasilno, nogo mi potisne k tlom. Vstanem in ga odrinem. Ocupé,

mon ami, rečem, my friend, in ga tiščim proč. I don't care, reče, j'ai mon fou. Ma, fuck off, bevsknem in ga porinem, da pade po hodniku. Čutim, da postaja napeto, zadeva se razvija v nepravo smer. To začutijo tudi drugi, vlak zaživi, v poltemi, ki jo osvetljuje mesečina, se zablistajo pogledi potnikov. Tipček se pobere in jezno in na ves glas grozi. Pripravim se, da ga brcnem, če se me bo lotil z rokami, to opazi in se za hip ustavi. In spet mrmra. Fucking hippies, ali nekaj podobnega. Ljudje na vlaku završijo. O, jebenti, me spreleti, tipček je izpod cunj potegnil nož. Ej, take it easy, ducement, ducement, mu pomirljivo pravim in panično razmišljam, kaj zdaj. Jebenti, sranje. Nič, nekako ga moram brcniti v jajca, ali kaj, drugače sem gotov. Groza me je stisnila. Stopil sem na klop in se trdno oprijel police nad sabo, pripravljen, da ga brcnem na življenje ali smrt. Tipček se mi je grozeče bližal. Stopil je v snop mesečine, ki je vdiral skozi okno, in meril, kam naj zabode. Madonna, kakšen nož, me je spreletelo. Nož, ki se je zlovešče svetlikal v njegovi roki, je bil velikanski. Zaječal sem. O, prekletu. Možgani so mi mrzlično delali, po hrbtu se mi je zlival leden znoj. Tipček je sunil. Bil je še predaletč, da bi me dosegel, a kljub temu sem se sunkovito odmaknil. Ha, ha, je zarenčal, fuck you, hippy. Brcnil sem proti njemu, tako bolj v opozorilo, naj se drži proč. Ha, ha, se je skoraj veselo zasmel. Bil je miren, natanko je vedel, kaj hoče. Nič ni razmišljal, okleval. Ta me bo zares. Profesionalec, morilec. Tipček je navalil. Že sem čutil, kako se rezilo zariva vame, ko so se stvari nenadoma obrnile v novo smer. Tipčka je nekdo od zadaj zgrabil za roko, mu jo z nožem vred zasadil v trebuh, ga obrnil in v enem samem sunku vrgel skozi okno drvečega vlaka. Za trenutek se je svet ustavil. Obnemeli smo. Vsi. Občutek je bil skupen. Obvisel je v zraku kot nenadna praznina iz tujega sveta. Bil je Dough. Vrnil se je s stranišča. Dobro si se držal, je rekel. A ne bi ti bilo treba skrbeti. Vse sem imel že od začetka pod nadzorom. Čakal sem na pravi trenutek, da ga zgrabim. Preklet kurbir, je dodal. In sedel. No, zdaj bo mir. Kot da se ni zgodilo nič posebnega. Še vedno sem stal na klopi in ga zaprepadeno gledal. Nisem čisto dojel, kaj se je zgodilo.

Strmel sem vanj, potem v okno. In spet vanj. No, sedi že, mi je rekel. Tišina je nenadoma popustila, ljudje so začeli šepetati. Zaradi tipčka, ki je ravno kar izginil skozi okno, se ni nihče posebno razburjal. Še sam nisem bil čisto prepričan, da je bilo res, kar se je zgodilo. Videti je bilo tako običajno. Potem sem se spomnil groze, ki me je spreletela, ko sem zagledal tisti nož. Ne, ne, prekleto zares je bilo. Sedel sem. Zazeblo me je. Skrčil sem se. Ždel sem na klopi in poskušal misliti, komentirati, si razložiti. Nič mi ni prišlo na pamet. Tu-dum, tu-dum, tu-dum. Blues za živega mene. V mislih sem si poskušal predstavljati tistega reveža z nožem v trebuhu. Kako je zletel skozi okno in se zakotalil ob vlak. In se še dodatno razmesaril. Vse se je zgodilo tako hitro, da najbrž še presenečen ni utegnil biti. In potem me je prešinila neumna misel o njegovi prtljagi. Je imel na vlak kaj prtljage? Dogodek me je prekleto izcedil. Začelo me je tresti. Zeblo me je, a sem kljub temu kmalu zdrknil v mučen dremež. Hvala bogu.

Zbudilo me je blede sonce, ki je mrzlo jutro napolnilo z modrikasto svetlobo. Vozili smo po dolini, v ozadju je bilo videti hribe. Sam pesek. Peljali smo mimo vasi zs hišami iz posušene zemlje. Prvi ljudje so že hiteli sem ter tja. Kamele in psi. Arabci v spodrecanih haljah in s sandali na bosih nogah. Zeblo me je kot psa, drhtel sem in tiho šklepetal z zobmi. Zagotovo bom zbolel, sem pomislil. Tudi drugi potniki so se začeli prebujati in dvigovati glave. Potem sem se spomnil nočnega dogodka. Prestrašil sem se. Meril sem ljudi okoli sebe in poskušal ugotoviti, kaj mislijo. Le tu pa tam naju je zadel kak sumničav pogled, drugače pa ni kazalo, da bi imel kdo kaj proti nama. Koliko je ura? Ne vem. Nekje okoli takrat, ko je najbolj mrzlo. Dough se je zasmel. Fant, to ni še nič. Potem se je pomračil. Kaj je, sem ga vprašal. Si hotel reči, da to ni še nič v primeri s tistim, kar si doživel? V Vietnamu?

Molči! je siknil in zaskrbljeno pogledal naokoli.

Ja, kaj pa je v tem tako slabega?

Spet je obmolknil in se zamislil. Nič, povedal ti bom. Ne vem,

zakaj si se mi tako prikupil. Tiho bodi. Že dolgo nisem srečal prijatelja. A veš, kaj to pomeni? Prijatelj?

Hm, najbrž ja.

Ne, ne veš. Ti bom jaz povedal. Prijatelj je nekdo, ki se te ne boji, ki zaradi strahu ne beži od tebe. Upravičenega strahu, je dodal in se nasmehnil. Odkar sem se vrnil od tam, se me vsi ljudje, pa naj so mi še tako blizu, bojijo kot kuge. Celo mati in oče, bratje, sestra, sestrična. Sicer se pretvarjajo, da ni tako, a čutim, da je. Nikoli si ne upajo biti sami z mano, vedno jih je več skupaj, vedno odmaknjeni, na preži, kot da jih bom zdaj, zdaj zaklal. Kamor koli sem prišel, so se vsi razbežali pred menoj kot kokoši pred kraguljem. Moj zločinski sloves me je prehitel. V očeh vseh sem videl tisto najhujšo obsodbo molka. Morilec. In prav so imeli. Ha, ha, ha. Preklete prav so imeli. Ne samo, da sem tam doli postal morilec in pobijal nedolžne ljudi, ker je bila vojna. Ne, nekaj veliko hujšega se je zgodilo. Jaz sem morilec. Razumeš. Nisem vojak, ki ubija zaradi dolžnosti, ampak sem morilec, ki mora ubijati, da sploh živi. Da živim, moram ubijati. Nekaj v meni prevaga, postanem jeklen in hladen in ubijem. Veasih je bil dovolj eden, včasih sem rabil celo vas. Prvi trije, ki so padli pod streli moje puške, so bili otroci. Mati z dvema otrokoma. Še zdaj se spominjam njenega zgroženega in prosečega, njenega grozljivo presenečenega pogleda, ko me je za kratek hip, tik preden sem jo ustrelil, zagledala. In potem se je nadaljevalo brez konca in kraja. Dobro so nas stremirali. O, oni to znajo. Spravijo te na rob pameti, bombardirajo te s filmi groze, vpijejo in kričijo, grozijo. Vržejo te med trupla ubitih in razmesarjenih ljudi, neprestano lajajo. Pa spet filmi, tehnični filmi. Kako ubiješ človeka z nožem, bajonetom, kako ga zadaviš, kam ustreliti in tako dalje. Razumeš. Bil sem star osemnajst let, kmet iz Illinoisa, smrkavec, ki ni imel pojma. Nenadoma sem se znašel v vojaških barakah, odkrili so, da dobro streljam, stvari so potekale strahovito hitro. Še preden smo prišli tja, so nas že na smrt prestrašili. Noč in dan so nas prek zvočnikov bombardirali z groznimi novicami. Ko smo pristali, sem bil manj kot drek. Prestrašen milijonkrat bolj, kot

si bil ti ponoči. Pak, na kamione in takoj na fronto. Znašli smo se med veterani, blatnimi in podivjanimi, vračali so se iz bitke, bilo je polno krvi, pogled nanje je bil nekaj pošastnega. Bili so prikazni ubijalcev, njihovi pogledi so bili trdi kot kamen. Ubili bi te, da jim ne bi bilo treba zaviti okoli tebe, ko grejo na stranišče. Vpitje, dim, kri, panika, vse tisto ozračje. Takrat našim ni šlo več tako dobro, mravljinci so jih dobro prikleščili in jih tolkli z vseh strani. In potem takoj na helikopter in nekam v džunglo. Mene, fanta iz Illionisa, so odvrgli na neki jasi, mi rekli, naj zlezem na drevo in naj ne pridem dol prej, dokler ne ustrelim kakega Vatsa. Pojma nisem imel, kaj to pomeni. Vats? Tri dni sem čepel na tistem drevesu, imel sem usran voki toki, stalno so me strašili z Vatsiji. In sem jo počil. Nisem mogel več. Mislil sem, da ne bo nikoli konca. Dokler ne počiš Vatsija, ne prideš z drevesa. Počil sem tisto žensko in njena otroka in bilo je konec sveta. Razumeš. Prišli so pome, bil sem bolj mrtev kot živ. Zapakirali so me kot tepih in me poslali nekam južno od Sajgona. K vojaškemu psihiatru. Ta mi je tri dni plozal, da sem izgubljena duša, da ne morem nič proti temu, da imam tako karmo. Črno karmo imaš, fant, je rekel in me potrepljal po hrbtu. Sprijazni se s tem. To se ti vleče še iz prejšnjega življenja. Odplačuješ pretekle zločine. Tu služiš kazen v peklju. Odpočij si malo, jutri greš v Sajgon. Tri dni dopusta imaš, fant, privošči si. Poslali so me v Sajgon, tri dni kurbanja, drog, kockanja, totalne norosti. Na koncu sem bil še vesel, da sem se vrnil v enoto. Bil sem dober za kake tri tedne. Potem se je cela stvar ponovila. In tako dve leti. Fant, navadil sem se, postal sem stroj za ubijanje, vsake tri tedne sem šel na remont v Sajgon. Vse je bilo dovoljeno, počel si, kar si hotel. Denarja smo imeli kot pečka. Nismo se samo fiksali, z drogami smo se nalivali. Mesarili smo kurbe, se kockali, se pretepali na smrt in se poskušali uničiti. Ko ni prijelo nič več drugega, smo razmontirali dimne bombe in si zabadali v stegno injektorje. Čisti strup. Sploh ne vem, kako sem preživel. Po logiki zdrave pameti bi nas moralo tisto razgraditi v prafaktorje. Pa nič. Tu sem. Vrnil sem se domov. Ko smo pristali, so nas gledali kot zločince. To smo tudi bili. Ampak to ni bilo

najhuje. Hudo je bilo tudi to, da nismo smeli več ubijati, se drogirati, se kurbati in mrcvariti žensk in otrok. A najhuje je bilo, da so se nas bali. Ej, a razumeš, človek! Bali so se nas. Oče, mati, sestre, sestrična, sosedje, vsi. Ko sem vstopil v gostilno, so onemeli, pogovorili so obstali kot odsekani, nihče se me ni upal pogledati. Samo enkrat sem šel v cerkev. Vstopil sem, duhovnik je nekaj govoril, me pogledal in prebledel. Človek, črna karma, a razumeš. In potem tista potreba, da ubiješ. Vzel sem puško in šel na gmajno lovit zajce. A to ni tisto. In ko sem se nekega dne vračal z lova, sem srečal sestrično. Čudovito, neskončno milo dekle. Če bi bilo vse v redu, bi se vzela. Prišla mi je naproti, in ko me je zagledala, se je ustavila. Drhtela je. Hotel sem ji dati svoj jopič, a si nisem upal. Čutil sem, da je od groze otrpnila. Nič žalega ji nisem hotel. Mislil sem, da bom znorel, ker se me boji. A globoko v sebi sem začutil, da ima prav, da se me boji. Potem me je pogledala. V njenih očeh je divjal velikanski strah. Toda bilo je še nekaj. Čisto na dnu je tlela iskra boleče žalosti. Zarezalo me je v dno srca. Obrnil sem se, stekel domov, pograbil nekaj stvari in za vedno odšel. Zdaj sem tu. Sklonil se je čisto k meni in mi zašepetal na uho. Hej, povedal ti bom tudi to. Ne veš, kako hvaležen sem, da ti lahko to povem. Ti si prvi, ki se me ne boji. Vem, da ne veš, s kom imaš opraviti, a to ni pomembno. Ne veš, kaj mi to pomeni. Poglej se, poslušaj te grozote in vem, da me celo razumeš. Na kraj pameti ti ne pade, da bi se me bal. Hvala ti, človek. Zato ti vse to pripovedujem. To je moj način, kako reči nekemu, ne tebi, ampak vsem, ki sem jih umoril, vesolju, kaj vem čemu, oprostite in hvala za ta trenutek. Ti misliš, da se potepam po svetu, tako kot ti. Da iščem odgovore na nepostavljena vprašanja o sebi in o vesolju, da sem nekakšen sveti klatež na božjem romanju. Ma, kaki. V puščavo grem. Tu se zdaj tri države tepejo za petdeset kvadratnih milj peska in rabijo take, kot sem jaz. V tujsko legijo grem, je zašepetal skoraj brez glasu. In ko sem hotel ponoviti, da se prepričam, ali sem prav slišal, mi je položil roko na usta. Šššš, prijatelj, je rekel, niti slučajno ne zini tega na glas. Naj ostane med nama.

Obmolknil je in me pogledal. Na hitro, od strani. Potem se je zagledal med svoje noge in negibno obsedel. Naslonil sem se nazaj in poskušal vse to premleti. Glavo sem imel hkrati prazno in polno. Pozabil sem na mraz, nekaj me je stiskalo, hkrati pa sem se počutil nenavadno sproščenega, očiščenega. Kot da sem namesto njega doživel katarzo. Pogledal sem okoli sebe. Vse je bilo ostro in nenavadno živo, skoraj belo. Tu-dum, tu-dum, tu-dum. Tako torej prihajam v Marakesh. Tu sem. Razšla se bova, ena zgodba se končuje in začenja se nova. Dough me je pogledal. Hej, stari, tu smo. Vlak je začel ustavljati. Zavore so cvilile, vagon je premetavalo sem in tja, cuknilo je in ustavili smo se. Preplaval nas je hrup železniške postaje. Potniki so se dvignili, segli po prtljagi. Nekateri so potisnili cule kar skozi okno in jim tudi sami sledili, drugi smo se prerivali proti vratom. Izstopili smo. Zajela naju je človeška reka in naju odnesla proti glavni stavbi. Na koncu perona sva se znašla pred okenci za prodajanje vozovnic. Takoj zraven je bilo še eno okence. Aha, je rekel Dough. To je moje. Pisarna T..., Dough me je ustavil. A si zmešan, človek? Kdaj boš razumel, da življenje ni igra, prekleto. In čez nekaj časa. Ali pa je? Kaj vem? Spustil je nahrbtnik na tla. No, tu se razhajava, stari. Objela sva se, se stisnila. Kam boš šel? me je vprašal. Ne vem še, sem rekel. Saj res, sem pomislil. V tistem trenutku mi je postalo jasno, kaj bom. Ne, ni res. Vem, sem se popravil. Presenečeno me je pogledal. A te lahko še nekaj prosim, me je vprašal. Ja, seveda. Glej, ne vem, kam te bo neslo in kod boš hodil. A če te pot nekega dne pripelje v Mendoto, te prosim, da obišeš moje starše in da jim poveš, da je bil njun sin dober človek. Povej jima, kar sem ti povedal, in mogoče bosta razumela. Na list papirja mi je načekal naslov in mi ga potisnil v roko.* Hvala, je rekel, pograbil nahrbtnik in se obrnil. Aja, nisi mi povedal, kaj boš. Od tod bom šel peš čez Saharo, sem rekel. In to sem tudi storil.

* Naslov je na voljo pri avtorju.